

SUSIKKO

METSÄHISTORIAN SEURAN JÄSENLEHTI 2/2021

SUSIKKO 2/2021

Metsähistorian Seuran puheenjohtaja esittäytyy.....	3	Tuntemattoman taiteilijan jäljillä Justus Montell – biologi, metsänhoitaja ja taidemaalari.....	15
Hallituksen uudet jäsenet esittäytyvät.....	4	Tuulisaha Sipoon Kaunissaareissa 1728–1743.....	18
Vuosikokouksen kuulumiset.....	6	Metsät ja tulevaisuus.....	21
Suomen korkein metsäopetus.....	7	Retkeily Satakuntaan 1.–2.10.2021	22
Metsätyönjohtajakoulutuksen lyhyt mutta laaja historia (...jatkoa)	8		
Metsätyönjohtaja- ja metsätalousteknikko- koulutuksen MITÄ-MISSÄ-MILLOIN.....	14		

Susikko

Metsähistorian Seura ry:n jäsentiedote
2/2021

<http://www.metsahistoria.fi>
[seura\(at\)metsahistoria.fi](mailto:seura(at)metsahistoria.fi)

ISSN-L 1799-0750
ISSN 1799-0750

Julkaisija: Metsähistorian Seura ry
Ilmestyminen: kolme kertaa vuodessa
Toimituskunta: Heikki Roiko-Jokela, Antti Koskimäki,
Juha Aaltoila ja Tapio Kamppila
Taitto: DTPage Oy

Susikossa julkaistaan metsähistoriaan liittyviä tekstejä
ja kuvia. Tekstiehdotuksia voi lähettää seuran osoitteeseen
[heikki.roiko-jokela\(at\)ju.fi](mailto:heikki.roiko-jokela(at)ju.fi). Tekstin kirjoittamisessa on
noudatettava kirjoitusohjeita, jotka ovat seuran kotisivuilla
www.metsahistoria.fi/julkaisut/susikko.

Etukannessa Metsämikro pystymittauksessa vuonna 1986. Mies mittaa
kaulahiennassa roikkuvilla elektronisilla mittasaksilla koivun läpimittaa rinnan-
korkeudelta. Sakset on kytketty miehen vyötäisillä olevaan Metsämikro-
tiedonkeruuyksikköön. Laite on Carelkompp Oy:ltä Imatralta.

Kuva: Lusto, Metsätehon kokoelma.

Takakannessa metsätyönjohtaja Käyhkö mittaa tukkeja Kuorajoen lausissa
vuonna 1948. Puutavara uitettiin Kuorajoen lausereeseen ja siitä Koitajokea
pitkin edelleen. Työ liittyy suureen Kuoran-Höntönvaaran savottaan.
Kuva: Lusto, Carl-Gustav Zilliacuksen kokoelma, kuvaaja Aarne Pietinen Oy.

Puheenjohtaja Heikki Roiko-Jokela
Varapuheenjohtaja Kari Mielikäinen

Muut hallituksen jäsenet
Tapio Kamppila, *sihteeri*
Jarmo Hämäläinen
Leena Karjalainen-Balk
Nuutti Kiljunen
Pirkko Kivinen
Jukka Nerg
Jaakko Niemistö
Marko Rikala

METSÄMIESTEN SÄÄTIÖ
Ihminen ja metsä

Metsähistorian Seuran puheenjohtaja esittäytyy

Olen ollut Metsähistorian Seuran hallituksen jäsenenä vuodesta 2006. Nyt maaliskuussa pidetyssä vuosikokouksessa minut valittiin puheenjohtajan paikalle edeltäjän Antti Koskimäen kausien tultua täyteen.

Työuralla toimin Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella yliopistotutkijana. Minulla on dosentuurit Helsingin, Jyväskylän, Oulun ja Turun yliopistoissa.

Metsähistoria (luonnonsuojelu, metsäkiistat, metsätalous, metsä ihmisen arjen elämässä...) on ollut yksi tutkimussuuntauksistani jo 1990-luvun puolivälistä alkaen. Teemasta on kertynyt useita toimitettuja julkaisuja, monografioita ja artikkeleita useilla eri foorumeilla – niin kotimaisella kuin kansainvälisellä. Olen johtanut myös erinäisiä tutkimusprojekteja, joiden tuloksista mainittakoon kirja ”Ihminen ja metsä – kohtaamisia arjen historia 1 & 2” (Metsäkustannus Oy, 2012, 372 s., 388 s.).

Olen toiminut vuodesta 2014 yhdessä Suomen Metsämuseo Luston kehittämisjohtajan, dosentti Leena Paaskosken kanssa vertaisarvioidun metsähistorian ja metsäkulttuurin vuosikirjan Vuosiluston päätoimittajana. Erilaisten tutkijaseminaarien ja -tapaamisten järjestämisessä olen ollut mukana vuosien ajan. ”Metsä” on siis tullut tutuksi, muutoinkin kuin kansallispuistoretkien muodossa.

Strategiansa mukaan Metsähistorian Seura on käytännöllinen ja tieteellinen yhteisö, joka tutkii ja tekee tunnetuksi metsäluonnon ja metsien kestävästä käytöstä, hoidon ja suojelun historiaa tulevaisuuden hyväksi.

Tässä hengessä jatketaan!

Heikki Roiko-Jokela

Hallituksen uudet jäsenet esittäytyvät

Jarmo Hämäläinen

Synnyin Pohjois-Karjalassa, Valtimon Koiravaaran kylällä 1950-luvulla. Kyläyhteisö ja koko pientilavaltainen seutukunta elivät tuolloin vahvasti metsästä ja metsätyöstä. Se viitoitti selvästi omaakin uravalintaa ja harrastuksia metsälliseen suuntaan. Valmistuin 1982 metsänhoitajaksi Helsingin yliopistosta. Työurani tein Metsätehossa erilaisissa metsänhoidon ja puunhankinnan tutkimus- ja kehitystehtävissä. Jäin viime vuonna eläkkeelle ja asustelen Sipoossa.

Tutkimus- ja kehitystyöissä piti yrittää tavoitella tulevaa. On vaihteeksi virkistävää silmäillä kunnolla taaksepäin ja tarkastella alan aikaansaannoksia ja muutoksia. Tällä erää kiinnostaa - ja hämmentää - eniten keskustelu metsäsektorin ja metsien roolista ja muutostarpeista. Toimintaympäristön odotuksiin on toki vastattava, mutta olisi mukava, jos keskustelussa nojattaisiin enemmän metsähistorian ja nykypäivän faktoihin.

Niitä kun on meillä tosi ansiokkaasti dokumentoitu. Ja pikkupojasta saakka ovat kiinnostaneet metsätyöt ja sen myötä kaikenlaiset koneet, laitteet ja vimpaimet. Vanhaa Fordsonia, raivaussahaa ja pottiputkea ”ajelen” itsekin kotitilan metsissä.

Perehtymisvaihe seuraan ja hallitustyöhön on vasta menossa, mutta metsäteollisuuden puuhuollon ja metsäalan tutkimuksen kysymyksissä minulla lienee eniten annettavaa.

Nuutti Kiljunen

Olen Nuutti Kiljunen, 47 vuotta, maatalous- ja metsätieteiden tohtori. Valmistuin aikoinaan Joensuun yliopistosta pääaineena metsäteknologia. Työpaikkani on ollut loppukesästä 2020 alkaen Metsäkeskuksella Kuopiossa elinkeinopäällikkönä. Aiemmin olen ollut töissä mm. Metsähallituksessa ja Metsäntutkimuslaitoksessa.

Metsähistoriallisista teemoista minua kiinnostavat erityisesti Pohjoismaiden metsien käsittelyn muutoksiin viime vuosisadan puolivälissä johtanut kehitys. Saman sahateollisuuden historia Suomessa ja Ruotsissa on hyvin mielenkiintoista. Menneiden vuosikymmenien metsäkirjallisuus on mainiota ajanvietettä ja se tuo historiallisen näkökulman mukaan nykytilanteeseen joh-
taneeseen kehitykseen.

Metsähistorian seurassa yritän oppia yhtä paljon kuin olen tuomassa omaa panosta mukaan. Suomalaisessa metsähistoriassa kansainvälinen näkökulma, liittyyipä se Ruotsiin, Venäjään, sotaan tai metsäteollisuustuot-
teiden markkinamaihin, on pidettävä mielessä. Yritän parhaani siinä. Nettiantikvariaatit, Varastokirjasto ja Elinkeinoelämän keskusarkisto ovat olleen minulle mielenkiintoisia historiallisen metsätiedon lähteitä.

Marko Rikala

Kuva: Lusto/Timo Kilpeläinen

Olen Suomen Metsämuseo Luston amanuenssi ja tuore Metsähistorian Seuran hallituksen jäsen. Tulin valituk-
si seuran hallitukseen Luston edustajan ominaisuudes-
sa museon entiseltä toimitusjohtajalta Pekka Äänis-

maalta vapautuneelle paikalle. Koulutustaustaltani olen alkuaan metsätalousinsinööri (amk), valmistunut Seinäjoen ammattikorkeakoulusta Ähtärin Tuomar-
niemeltä vuonna 2006. Samana vuonna pääsin suoraan opintojeni valmistuttua Luston palkkalistoille, aluksi kesäoppaaksi. Vuonna 2008 minut vakinaistettiin. Ny-
kyisin työnkuvani Lustossa pitää sisällään muun mu-
assa vastuullani olevien arkisto- ja kirjastokokoelman hallinnan ja hoidon, asiakkaiden tietopalvelukysymyk-
siin vastailemisen, Luston julkaisutoimintaan liittyviä tehtäviä sekä näyttelyiden käsikirjoitusta ja sisällön-
tuotantoa. Olen myös toiminut kaksi viimeisintä Vuosilustoa, numerot 12 (*Suomalainen metsäsuhde*) ja 13 (*Metsät ja kulttuurinen kestävyys*). Toimitan myös seuraavan Vuosiluston, jonka aiheena on metsät ja tu-
levaisuus.

Luston vuosieni aikana olen työni ohessa suorittanut museologian perusopinnot ja viimeisimpänä opiskel-
lut Itä-Suomen yliopistossa asiakirjahallinnan ja ar-
kistoalan maisteriohjelmassa, jossa pro gradu on nyt tehtynä ja valmistuminen kaiken järjen mukaan edessä tänä kesänä. Pääaine opinnoissani oli Suomen histo-
ria. Harrastuksiini kuuluu kuntoliikunta, lukeminen ja luonnossa liikkuminen. Metsähistoria on lähellä sydäntä tietenkin työtehtävieni kautta, mutta muutenkin olen aina ollut kiinnostunut luonnon ohella myös his-
toriasta.

Roolini Metsähistorian Seuran hallituksessa on toi-
mia seuran ja Luston välisenä yhdyslinkkinä; välittää valtakunnallisen metsäkulttuurin vastuumuseomme kuulumisia ja ajankohtaisia asioita seuraan ja toisaal-
ta tietoa Metsähistorian Seuran toiminnasta ja hank-
keista Lustoon. Lisäksi ylläpidän edelleen osaltani Metsähistorian Seuran ja Luston välistä hyvää ja pe-
rinteistä yhteistyösuhdetta, jonka yksi ilmentymä ovat tähän jäsenlehti Susikkoon toimitettavat kuvituskuvat Luston laajasta, noin puolen miljoonan valokuvan ko-
koelmasta.

Vuosikokouksen kuulumiset

Metsähistorian Seuran vuosikokous pidettiin etäyhteyksin 23.4.2021. Kokoukseen osallistui 16 henkilöä. Seuran puheenjohtaja Antti Koskimäki avasi kokouksen ja vuosikokouksen puheenjohtajaksi valittiin Risto Hyvärinen.

Toiminta, tuloslaskelma ja talous 2020

Edellisen vuoden toimintaa kertailtiin tärkeimmiltä osiltaan. Taloudellisen tuloksen todettiin päättyneen noin 3 800 euroa ylijäämäiseksi, taseen loppusumman ollessa vuoden 2020 lopussa noin 7 800 euroa. Vastuuvollisille myönnettiin yksimielisesti tili- ja vastuuvapaus.

Toimintasuunnitelma sekä tulo- ja menoarvio vuodelle 2021

Vuoden 2021 toimintasuunnitelmassa jatketaan edellisenä vuonna päivitetyn strategian mukaisesti metsähistorian taltiointia ja tunnetuksi tekemistä. Aikanaan strategisia tavoitteita toimeenpanemaan perustetut työryhmät päivitetään myös uuden hallituksen myötä ajantasaisiksi.

Jäsenlehti Susikkoa toimitetaan perinteisesti sähköisesti kolmesti vuoden aikana seuran verkkosivuille, sekä tarvittaessa paperitulosteena. Vuosilusto14 julkaistaan keväällä 2022 verkkojulkaisuna yhdessä Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksen sekä Suomen Metsämuseo Luston kanssa.

Seuran toiminnasta tiedotetaan jatkossakin Susikossa, seuran tilaisuuksissa ja verkkosivuilla, sähköpostitse sekä metsäalan lehdissä ja valtakunnallisten historia- ja metsätieteiden kanavien kautta. Seuran hallituksen nimeämä tiedotusryhmä kehittää tiedotusta osana seuran strategiaa. Lisäksi seura ylläpitää yhteyksiä tiedeyhteisöihin, historia- ja perinneyhdistyksiin sekä alan muihin yhteisöihin kotimaassa ja ulkomailla. Tavoitteena on keskinäinen tiedon ja kokemustenvaihto sekä yhteistyö ja työnjako. Myös monipuolista yhteistyötä Suomen Metsämuseo Luston kanssa jatketaan. Jo viime vuodeksi suunniteltu kotimaan retkeily suunnataan olosuhteiden salliessa Satakuntaan.

Hallitus

Metsähistorian Seuran hallituksen uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Heikki Roiko-Jokela. Puheenjohtajavaihdoksen myötä hallitukseen jäävälle tyhjälle paikalle valittiin Nuutti Kiljunen.

Hallituksenjäsenistä erovuorossa olivat Leena Karjalainen-Balk, Pirkko Kivinen, Pekka T. Rajala, ja Pekka Äänismaa. Rajala ja Äänismaa pyysivät eroa ja heidän tilalleen valittiin Jarmo Hämäläinen ja Marko Rikala. Muut erovuoroiset valittiin jatkamaan hallituksessa uudelle kaksivuotiskaudelle.

Hallituksessa jatkavat myös vuoden päästä erovuoroisena olevat Kari Mielikäinen, Jukka Nerg ja Jaakko Niemistö. Seuran toiminnantarkastajiksi vuodelle 2021 valittiin Esko Pakkanen ja Jaakko Punkari sekä heidän varahenkilöikseen Risto Hyvärinen ja Pekka T. Rajala.

Suomen korkein metsäopetus

Professori Pasi Puttonen tarkasteli maamme ylintä metsäalan koulutusta. Hän aloitti tarkastelun vuonna 1640 perustetun Turun akatemian ajoista. Pääpaino oli 2000-luvussa ja Helsingin ja Itä-Suomen yliopistojen toiminnassa. Merkittävä vaihe oli Evon metsäopistossa annettu koulutus. Tärkeä näkökulma oli ihmiset, opetuksen ja tutkimuksen tekijät. Maamme murroskaudet saivat oman osansa, itsenäisyys, kielipolitiikka, teollistuminen ja yhteiskunnan muutokset. Opetuksen akademisoitumista Puttonen selosti erikseen.

Turun akatemiassa annettiin metsäopetusta vuodesta 1750 alkaen. Se toteutettiin talous-, puutarha- ja maanviljelysaineiden korkeimman opetuksen yhteydessä. Siellä se loppui hyödyn aikakauteen. Tuon aikakauden merkittäviä asioita oli muun muassa isojako.

Evolla aloitettiin metsänhoitajien koulutus vuonna 1862. Kurssi oli kaksivuotinen ja opetuskieli ruotsi. Päätehtävänä oli kouluttaa virkamiehiä metsäalalle. Evo aloitti metsänhoitajaprofession muodostamisen ja tieteelliseen tutkimukseen liittyvän koulutuksen. Viimeinen Evon kurssi päättyi vuonna 1908. Metsäopetus siirrettiin annettavaksi Helsingin Keisarillisessa Aleksanterin Yliopistossa. Tieteellisyys ja tutkimus lisääntyivät. Korkein maatalousopetus oli siirretty Mustialasta Helsingin yliopistoon vuonna 1896.

Metsäopetus annettiin filosofisen tiedekunnan maanviljelys-taloudellisessa osastossa. Kasvitieteen dosentti A. K. Cajanderilla oli hyvin merkittävä vaikutus vuosina 1900–1930. Metsäalalla oli 25–30 opiskelijaa ja opinnot kestivät noin kaksi vuotta. Hyytiälästä muodostettiin harjoittelualue vuonna 1910 ja vieläkin käytössä olevat rakennukset valmistuivat vuonna 1912. Itsenäinen maatalous- ja metsätieteellinen tiedekunta perustettiin vuonna 1924. Metsätalo valmistui vuonna 1939. Sitä ennen toimittiin Kirkkokadulla ja Unioninkadulla. Hyytiälää laajennetaan edelleen puurakenteisella uudisrakennuksella. Tiedekunta muutti kokonaisuudessaan Viikkiin vuonna 2001.

Nyt on professoreita 20 ja yliopistonlehtoreita 14. Tässä joukossa on suuri muutos lähivuosina; noin puolet

professoreista vaihtuu vuoteen 2023 mennessä. Maisterintutkinto suoritetaan pääosin englanniksi. Ruotsinkieltä ylläpidetään.

Joensuun yliopiston metsäopetuksen taustalla oli yhtenä tekijänä 1970-luvulla kiihkeäkin koulutus- ja aluepolitiikka. Hajasijoituskomiteen tavoitteena oli luoda vahvoja keskuksia eri puolille maamme. Ensimmäisen kerran Joensuu oli esillä vuonna 1974. Kilpailevia paikkakuntia olivat Kuopio ja Oulu. Myös metsäntutkimuksen siirto Joensuuhun oli esillä. Korkeakoulutuksen alueellisen laajentamisen toimikunta 1974–1978 esitti metsäntutkimuksen ja korkeimman metsäopetuksen siirtoa Joensuuhun. Eriäviä mielipiteitä oli. Itä-Suomen korkeakoulutustoimikunta 1979 ehdotti metsäopetusta Kuopioon. Tässä yhteydessä vaadittiin myös Metsäntutkimuslaitosta Kuopioon.

Joulukuussa 1980 eduskunta hyväksyi metsäopetuksen suunnitteluprofessuurin perustamisen. Tehtävän sai MMT Seppo Kellomäki. Virka muutettiin metsänhoitotieteen professuuriksi. Metsäopetus Joensuussa aloitettiin syksyllä 1982. Opiskelijoita otettiin 20. Joensuun korkeakoulu aloitti vuonna 1969, yliopisto siitä tuli vuonna 1984 ja edelleen Itä-Suomen yliopisto vuonna 2010. Nykyään metsätieteiden osasto on osa luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekuntaa. Metsäalan professoreita on 18 sekä tutkijoita ja lehtoreita 7–8. Joensuun kenttäkurssit pidettiin Mekrijärven tutkimusasemalla. Ne päätettiin vuonna 2015.

Metsäntutkimuslaitoksen Joensuun tutkimusasema aloitti vuonna 1981 neljän tutkijan voimin. Uudisrakennus, rakentamiselle suuntia antanut puurakennus valmistui vuonna 2004. Euroopan metsäinstituutti aloitti toimintansa vuonna 1992. Karelia-ammattikorkeakoulussa koulutetaan metsätalousinsinöörejä. Näin Joensuussa toimii vahva metsällinen kokonaisuus.

Helsingin ja Itä-Suomen yliopiston metsäopetuksen välillä on ollut sekä kilpailua että yhteistyötä. Pääsykoe on ollut yhteinen vuodesta 2020 alkaen. Koulutuspaikkoja on yhteensä noin sata ja hakijoita yhteensä noin 200. Molemmat yliopistot ovat mukana isoissa kansainvälisissä tutkimushankkeissa.

Metsätyönjohtajakoulutuksen lyhyt mutta laaja historia

(...jatkoa)

Kolmessa edellisessä Susikossa julkaistu metsätyönjohtajien koulutuksen tarkastelu jatkuu. Tässä osassa selostetaan metsätyönjohtajien koulutusta Toivalassa Siilinjärvellä ja Säamingissä Varparannalla. Säamingin kunta liitettiin vuonna 1973 pääosin Savonlinnaan ja pieni osa Punkaharjuun. Seuraavan Susikkoon tulevat Vallinkorva Oulussa ja Tuomarniemi Ähtärissä. Niiden myötä metsätyönjohtajien koulutus Suomessa, yhteensä 13 metsäalan oppilaitoksessa, on kokonaan selostettu.

Edellisessä Susikossa esiteltiin metsänhoitokoulujen ja metsänomistajakurssien vaiheita. Pohjois-Savon ponnistelut oman metsänhoitokoulun saamiseksi koulun rakentamiseen asti vuonna 1953 käytiin lävitse. Tässä lähdetään liikkeelle siitä, että koulun rakennukset alkoivat kohota ja ensimmäinen kurssi pidettiin. Toivalan metsäkoulun ja sittemmin laaja-alaisen oppilaitoksen toimintaa sekä koulutusta osana Pohjois-Savon metsätalouden kehittämistä tarkastellaan laajasti kahdessa kirjassa. Antti Kolhon ja Martti Nenosen kirjoittama *Kaskitaloudesta nykymetsätalouteen – Yksityismetsätalouden edistämistoiminta Pohjois-Savossa 1929–1998* ilmestyi vuonna 1998. Vuodelta 2008 on Martti Nenosen kirja *Metsäopetus ja neuvonta Pohjois-Savossa – Historiaa, muistumia ja tapahtumia metsäoppilaitoksen toiminnan ajoilta 1948–2008*. Tässä kirjassa on Pohjois-Savon metsäkoulutuksen taustana kauttaaltaan selostus metsäopetuksen kehittämisestä koko maassa komiteamietintöineen, lakeineen ja muine säädöksineen. Näiden kahden kirjan avulla saa kattavan kuvan metsäopetuksesta samalla, kun Pohjois-Savo tulee tutuksi. Kirjoista ilmenee myös metsäalan organisaatioiden erinomainen yhteistyö. Tämä kuvaa toimintaa ja henkeä muuallakin maassamme.

Pohjois-Savon metsänhoitokoulu Toivalassa seuraajineen

Metsänhoitokouluhanketta ajamaan, tukemaan ja sille rahoitusta hankkimaan perustettiin Ensimmäisen Metsänhoitokoulun Kannatusyhdistys ry. Metsän-

hoitokoulusta kilpaili Pohjois-Savossa kaksi paikkakuntaa, Iisalmen maalaiskunta ja Siilinjärvi. Monet tekijät vaikuttivat Siilinjärven puolesta. Kuopion Osuusliike lahjoitti maa-alueen Toivalasta ja lähellä oli metsälautakunnan jo ennestään omistama Haapamäen havaintotila. Ratkaiseva tekijä koulun syntymiselle oli valtiolta saatu merkittävä rahoitus vuonna 1952.

Rakennuttaminen aloitettiin välittömästi ja koulun rakennukset valmistuivat ripeään tahtiin. Ne voitiin ottaa käyttöön elokuussa 1953. Metsänomistajien koulutus aloitettiin noin kolmen kuukauden mittaisilla metsänhoitokursseilla ja kuukauden pituisilla hankintateknisillä kursseilla. Ensimmäisen kurssin johti metsänhoitolautakunnan piirimetsänhoitaja Viljo Holopainen, sittemmin professori. Metsäkoulun johtajaksi tuli Eero Paatero. Metsänomistajien kurssit olivat päätoimintaa ja niiden lomassa pidettiin metsäammattilaisten kursseja ja neuvottelupäiviä. Vuonna 1964 johtajaksi tuli Antti Kolho. Kaiken aikaa opettajina toimivat metsänhoitolautakunnan ammattilaiset.

Vuonna 1965 alkoivat metsätyönjohtajien kurssit lähinnä metsänhoitoyhdistysten työnjohtotehtäviä varten. Nämä eivät vielä olleet tutkintoon johtavia, vaan ammattitaitoa lisääviä. Koulu itse oli tässä aloitteentekijä maakunnan tarpeiden johdosta. Työnjohtajia tarvittiin, koska työmäärät lisääntyivät voimakkaasti. Kahden noin kuusi kuukautta kestävä kurssin jälkeen toiminta keskeytettiin toistaiseksi. Näistä ensimmäisistä metsätyönjohtajakursseista vastasi Martti Nenonen. Vuonna 1965 oppilaitoksen nimeksi tuli Pohjois-Savon metsäkoulu.

Vuodesta 1967 alkoi yksinomaan Toivalassa 30 vuotta jatkunut metsäylioppilaiden toisen kesän ohjelmaan kuulunut yksityismetsätalouden ja metsätaloussuunnittelun kenttäkurssi. Sen johti professori Aarne Nyysönen. Vuonna 1969 Metsäkoulun johtajana aloitti Martti Nenonen, joka jatkoi vuoteen 1985, sitten Kurtti Arola. Hänen aikanaan johtajan nimike vaihtui rehtoriksi. Hän toimi rehtorina vuoteen 1992, jolloin rehtoriksi tuli Markku Jokela.

Vuonna 1976 Pohjois-Savon metsäkoulu siirtyi valtion ylläpitämäksi, Ammattikasvatustukshallituksen alaiseksi metsäoppilaitokseksi. Metsäkoululle asetettiin johtokunta. Hyvin vakaaksi toimialaksi asettunut metsurikoulutus aloitettiin vuoden mittaisilla oppijaksoilla. Tämä oli vaihe, jolloin metsä- ja puutalouden koulutusta maassamme laajennettiin voimakkaasti. Metsäteollisuuden raaka-aineen tarve oli kasvussa, metsäammatillaisia tarvittiin enemmän, maaseudun rakenne oli muutoksessa ja metsien merkitys kasvoi. Toivalasta oltiin vahvasti mukana alan opetussuunnitelmatyössä ja oppimateriaalituotannossa. Toivalaan rakennettiin uusia tiloja ja rakentamista sekä entisten tilojen kunnostamista riitti vuosikymmenet.

Ensimmäinen vajaan vuoden mittainen metsätyönjohtaja kurssi järjestettiin syyskuusta 1972 heinäkuuhun 1973. Tällä ohjelmalla mentiin vuoteen 1975, jolloin ohjelmaa parannettiin ja hieman pidennettiin. Opettajaksi tuli Eero Ollikainen vuonna 1973. Edelleen opettajajoukko lisääntyi ja Toivalaan tulivat Olavi Finne, Erkki Markkanen ja Erkki Tanskanen.

Keskiasteen koulu-uudistuksen myötä alkoivat vuoden mittaiset perusjaksot metsäalalla vuonna 1977. Aluksi toimittiin niin, että yhteensä seitsemältä eri puolilla maamme järjestetyltä perusjaksolta, noin 150 sen suorittaneesta oppilaasta, valittiin opiskeleman osa Joensuuhun metsätalousinsinööriksi, osa Toivalaan metsätalousteknikoiksi ja edelleen osa metsureiksi sekä metsäkoneenkuljettajiksi. Toivalassa alkoivat perusjaksot vuonna 1978. Luokkien määrää lisättiin asteittain kolmeen. Lisäksi Kiuruvedelle tuli kaksi luokkaa ja Tervoon yksi. Metsäopintojen perustaksi kehitetylle perusjaksolle, sittemmin nimeltään yleisjaksolle, mentiin, kun peruskoulu oli käyty. Näin metsäalan koulutuksen muutos liittyi koko opetuskentän laajaan muutokseen. Opiskelijat olivat aikaisempaan verrattuna nuorta väkeä. Ennen opiskelijat olivat jo työelämässä toimineita, jopa hyvin pitkän linjan toimijoita. Nyt tultiin metsäopintoihin 17–18 vuoden ikäisinä.

Vuonna 1978 aloitettiin Pohjois-Savossa laaja, tavoiteneuvonnan nimen saanut metsänomistajien ja nuorison koulutus. Kyseessä oli valtakunnallinen kokonaisuus, josta huolehtivat Ammattikasvatustukshallitus ja metsäoppilaitokset sekä tapiolainen organisaatio,

piirimetsälautakunnat ja metsänhoitoyhdistykset. Pääasiassa kahden päivän pituiset kurssit pidettiin eri puolilla maakuntaa ja koulutuksesta huolehtivat oppilaitosten kurssiryhmät. Kurssien aineistoksi valmistettiin piirtoheitinkalvosarjat eri aiheista. Oranssit mapit tulivat koko kentän käyttöön ja ne olivat lopultaan tuon toiminnan symboleita. Kurseista koostettiin kokonaisuus, jonka läpikäytyään voi suorittaa metsätaloustutkinnon.

Useiden metsäoppilaitosten toimintaan tuli mukaan metsätoimihenkilöiden lisäkoulutus. Näin Toivalaan-kin perustettiin kurssiosasto. Kurtti Arola oli kurssiosaston johtaja vuosina 1979–1985. Häntä ennen tehtävässä toimi Eero Ollikainen. Vuodet 1986–1988 kurssiosastoa johti Pekka T. Rajala. Hänen toimipaalla ollessaan sijaisina toimivat Tauno Partanen ja Markku Jokela. Vuodesta 1988 alkaen Markku Jokela toimi kurssiosaston johtajana.

Toivalassa oltiin mukana monen metsäoppilaitoksen ja metsäalan toimijoiden toimeenpanemassa jatko- ja täydennyskoulutuksessa, toimittuoppikoulutuksessa. Toivalan erityisosaamista oli riistanhoidon ja metsästyksen koulutus. Ensimmäinen kurssi oli jo vuonna 1954. Toiminta vakiintui 1990-luvulla.

Lisääntyneen oppilasmäärän johdosta avattiin sivutoimipiste Kiuruvedelle vuonna 1978. Siellä oli kaksi luokkaa perusjaksoja ja yksi metsuriluokka. Tervossa aloitettiin vuonna 1980. Taustana olivat vahvat aluepoliittiset perusteet. Tervossa oli yksi perusjakso kerrallaan. Oppilasmäärät kääntyivät hyvin pian laskuun. Tervon toimipaikan toiminta jouduttiin lakkauttamaan vuonna 1984. Kiuruvedellä voitiin toimia vuoteen 1991. Kurtti Arola tulie oppilaitoksen rehtoriksi vuonna 1986, jolloin tuli käyttöön tämä nimike. Koulun nimeksi valtakunnallisessa uudistuksessa tuli Siilinjärven metsäoppilaitos vuonna 1988. Vuonna 1992 virkaan valittiin rehtoriksi Markku Jokela. Kansainvälinen toiminta aloitettiin vuonna 1993. Toimintamuotoja olivat muun muassa kansainvälinen harjoittelu, opiskelijavaihto ja kehitysyhteistyö. Näiä toita tehtiin laajan kumppaniverkoston kanssa.

Pohjois-Savon metsäkoulu toimi syksystä 1978 alkaen perusjaksoon pohjautuvan koulutuksen kokeilu- paikkana. Ammattikasvatustukshallitus asetti kokeilusta

johtuen valtakunnalliset kehittämisryhmät eri koulutuslinjoille. Pekka T. Rajala oli metsätyönjohtajien koulutuksen kehittämisryhmän puheenjohtaja. Aki Happonen, Toivalasta hänkin oli ryhmän sihteeri. Muut ryhmän jäsenet olivat Ilkka Pietarinen Kullaan metsäoppilaitoksesta ja Heikki Hiukka Lapin metsäkoulusta. Ammattikasvatustahallituksesta tuli ryhmän asiantuntijaksi ylitarkastaja Pakka Karakoski. Ryhmään tulivat vuosien mittaan Eero Mäkelä Kullaalta, Jukka Anttonen Lapin metsäkoulusta, Tauno Janhonen Rajamäen metsätyönjohtajakoulusta ja Kalervo Laine Itä-Savon metsäkoulusta.

Kehittämisryhmällä oli kokous kuukaudessa, joskus kaksikin. Ryhmä ohjasi koulutuksen käytännön toteutusta. Tietoa jaettiin aktiivisesti. Metsätyöntekijäkoulutusta antavien koulujen edustajat kokoontuivat kaksi kertaa vuodessa. Toinen kokoontuminen oli Metsäpäivien yhteydessä. Näin tietous saatiin jaetuksi kaikkiin kouluihin. Ryhmän ehdotuksiin suhtauduttiin myös kriittisesti. Muilla koulutuslinjoilla oli vastaavat kehittämisryhmät. Ryhmien puheenjohtajat olivat koolla kaksi-kolme kertaa vuodessa.

Hannu Seppänen tuli opettajaksi vuonna 1978 ja toimi Toivalassa muutaman kuukauden. Häntä seurasi Hannu Laukkanen. Hän oli opetuksen kantavia voimia vuosia. Aki Happonen tuli Toivalaan samoihin aikoihin. Laukkanen oli opettajanvalmistuksessa talven 1980–1981, jolloin hänen sijaisenaan toimi Esa Liimatainen. Pekka T. Rajala tuli metsätyönjohtajalinjan johtajaksi 1979. Rajala jatkoi Toivalassa vuoteen 1988 asti välillä kehitysyhteistyötehtävissä käyden. Hänen sijaisenaan toimi Jouko Lehtoviita vuonna 1979 ja Aarne Leskinen hieman myöhemmin. Hannu Laukkanen toimi muun muassa Rajalan sijaisena metsätyönjohtajaosaston johtajana vuonna 1981.

Pekka T. Rajala ja muut opettajat valmistelivat runsaasti oppiaineistoja. Niitä ei ennestään juuri ollut, joten aineistojen valmistelussa tukeuduttiin muiden organisaatioiden, muun muassa Tapion, piirimetsälautakuntien ja metsäyhtiöiden aineistoihin. Tapion taskukirja oli joissakin asioissa ainoa oppikirja. Metsäojitus otettiin uutena aiheena mukaan ja siinä oli apuna Kuopion metsänparannuspiiri. Piirtoheitinkalvot tulivat käyttöön ja siihen työhön lähdettiin likimain tyhjästä. Metsätyönjohtajien koulutuksen valtakunnallisessa

toimeenpanossa olivat keskeisesti mukana valtakunnallisesti Pekka T. Rajala ja Aki Happonen.

Vuonna 1980 otettiin metsätyönjohtajien koulutuksessa käyttöön 5–10 sivun mittainen opinnäytetyö. Tämä oli alku opinnäytetöille laajemminkin muissa oppilaitoksissa. Vuonna 1980 aloitettiin Toivalassa koulutuksen kouluttaminen. Kokemusta ei koulun välillä juuri ollut, mutta Pekka T. Rajala tiesi ja löysi osajia muualta. Kulotuksia tehtiin tulevinakin vuosina. Kohteita löytyi ja kulotukset onnistuivat hyvin. Samana vuonna tehtiin opintomatka Tšekkoslovakiaan, Rajalan yhteyksillä ja johdolla sekin. Kotimaan retkeilyt ja opintokäynnit kuuluivat vuotuisiin ohjelmiin.

Vuosina 1981–1983 olivat Toivalassa oppilasmäärät ja luokat suurimmillaan. Vuonna 1981 oppilaita oli kaikkiaan 280. Vuonna 1983 oli myös henkilöstön määrä suurimmillaan. Oppilaitoksessa oli yhteensä 53 opettajaa päätoimiset tuntiopettajat mukaan lukien. Muuta vakinaista henkilöstöä oli 23.

Vuodesta 1983 siirryttiin keskiasteen koulunuudistuksen mukaiseen tutkintorakenteeseen. Testikoulutus aloitettiin Pohjois-Savossa syksyllä 1983. Uudistuksessa metsätyönjohtajakoulutuksessa opiskeltiin perusjakson jälkeen kolme vuotta. Ensimmäisenä vuotena oli hakkuukurssi ja harjoittelua. Toinen vuosi oli oppilaitosjakso ja kolmantena vuotena oli lisää ohjattua harjoittelua ja oppilaitosjakso. Opintojen pituus puolitakertautui. Oleellisin lisäys oli metsätalouden suunnittelussa ja johtamistaidoissa. Suunnitelmia koko maan käyttöön tehtiin Toivalassa. Perusjaksoineen koulutus kesti neljä vuotta. Vuonna 1985 oli oppilaitoksessa samaan aikaan kolme vuosiluokkaa.

Metsätyönjohtajakoulutuksen kehittämisryhmästä tuli metsätalousteknikoiden koulutuksen kehittämisryhmä. Pekka T. Rajala tuli ryhmän puheenjohtajaksi uudelleen vuosiksi 1983–1985. Vuonna 1983 opetusministeri Kaarina Suonio vahvisti uudet tutkintanimikkeet, jolloin metsätyönjohtajista tuli metsätalousteknikoita ja ylemmän opistoasteen käyneistä tuli metsätalousinsinöörejä. Myöhemmin jo ammatissa oleville alettiin järjestää päteväittävä koulutusta, jolloin sai ottaa käyttöön uudet nimikkeet. Ensimmäiset päteväittävän koulutuksen todistukset annettiin keväällä 1988. Tätä jatkui 2000-luvulle.

Tietotekniikka tuli 1980-luvun alussa metsäalalle ja opetukseen. Sen opetusta suunnittelemaan nimettiin ryhmä, jonka puheenjohtaja oli Joensuun metsä- ja puutalousopiston johtaja Eero Karppinen. Ryhmän tehtävä oli muun muassa suunnitella metsäoppilaitosten tietokonehankinnat. Perusvarustuksena oppilaitoksessa oli kahdeksan Commedore 64 -kotitietokonetta kaikkine lisälaitteineen. Näiden hankinta tehtiin keskitetysti Ammattikasvatushallituksen toimesta. Kalustoon kuului myös yksi Nokia MikroMikko 1. Pekka T. Rajalalle tuli vuoden 1983 lopulla tehtäväksi hankkia ennen vuodenvaihdetta laitteet sekä ATK-luokan kalusto. Tämä onnistui. Rajalasta tuli tietojenkäsittelyn vastuopettaja.

Vuosina 1984 ja 1985 pidettiin opintojen alussa viikon pituinen maastokoulutusjakso, leirikoulu. Se toteutettiin Tiilikajärven kansallispuistossa. Pekka T. Rajalan ja Hannu Laukkasen ohella opettajana oli Ritva Pääkkölä, joka huolehti ekologian opettamisesta. Jakso oli antoisa siksikin, että joukko tutustui toisiinsa paremmin kuin koululla.

1980-luvulla huolestutti runsas ylioppilaiden määrä. He veivät paikkoja peruskoulusta tulleilta. Oli myös voimavarojen tuhlausta opettaa heille metsäopintojen aluksi lukion kursseja uudelleen. Tähän tilanteeseen kehitettiin ylioppilaspohjainen, puolen vuoden pituinen aloitusjakso, jolla opetettiin vain metsäaineita. Ensimmäinen ylioppilaiden jakso saatiin päätökseen kesäkuussa 1985.

1980-luvun alkupuolella opettajien määrä metsätalousteknikoiden opetuksessa oli suurimmillaan. Uutena jo vakiintuneeseen ryhmään Pekka, Hannu ja Aki tuli Karl-Erik Hasa. Martti Nenonen opetti metsänsuojelua ja Tauno Partanen riista- ja kalataloutta. Myös poislähtijöitä oli, muun muassa Hannu Laukkanen. Hänen sijaisekseen ja myöhemmin seuraajaksi tuli Riitta Vehanen. Hän toimi Toivalassa vuoteen 1988, osan aikaa metsätalousteknikkolinjan johtajana. Vuonna 1985 tulivat opettajiksi Erkki Markkanen ja Pertti Karhunen. Samana vuonna Hasa siirtyi pois ja tilalle tuli Esko Oksanen, tosin lyhyeksi aikaa. Aki Happonen jäi pois Toivalasta keväällä 1986. Joukkoon tuli Kyösti Kolehmainen. Vielä tuli opettajaksi Jouko Vidgren. Pertti Karhunen lähti pois ja mukaan tuli Juhani Härkönen, muutamaksi kuukaudeksi. Mika Suvanto, Pertti

Korhonen, Jari Kokkonen, Kauko Yläsaari, Leo Saastamoinen ja Lauri Linnove opettivat metsätalousteknikko-osastolla. Tuntiopettajia oli joukko myös.

Tauno Partanen tuli metsätalousteknikko-osaston johtajaksi vuonna 1988. Metsätalousteknikko-osaston johtajina toimivat edelleen Ari Niiranen vuonna 1988, Eeva Virekoski vuoteen 1989 ja hänen jälkeensä Ari Puustinen.

Puunkorjuun koneellistaminen vaikutti monella tasolla metsätaloudessa tarvittavien ammattilaisten määriin. Työmaatason työnjohtamisen tarve likimain loppui. Yhtiökentän muutos fuusioineen vaikutti työntekijöiden määriin. Samaan suuntaan vaikuttivat myös leimikoiden pystymittaus ja hakatun puutavaran elektronisten mittausmenetelmien nopea kehitys. Vaikutukset koulutusmääriin nähtiin oppilaitoksissa. Silti metsätalousteknikkokoulutuksen alasajo koko maassa tyrmistyi myös Toivalassa. Metsätalousteknikoiden koulutus päättyi Siilinjärvellä kesäkuussa 1998.

Vuonna 1992 korvattiin perusjakso- ja metsurikoulutus metsämekaanikon koulutuslinjalla. Jo kolmen vuoden kuluttua päättyi metsämekaanikkokoulutus ja uudeksi lähtötasoksi tuli metsätalouden perustutkinto. Vuonna 1999 Karl-Erik Hasa alkoi johtaa Siilinjärven metsä- ja puutalouden tulosaluetta tulosaluejohtajan nimikkeellä. Myöhemmin nimikkeeksi tuli koulutuspäällikkö.

Vuonna 1995 oppilaitos siirtyi valtion omistuksesta Pohjois-Savon ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän ylläpitämäksi. Muutos jatkui edelleen vuonna 1997, jolloin oppilaitos siirtyi Pohjois-Savon ammatillisen korkeakoulutuksen kuntayhtymän ylläpitämäksi ja liitettiin osaksi Pohjois-Savon ammatillista instituuttia. Oppilaitoksessa suoritettiin ensimmäiset näyttökokeeseen perustuvat ammattitutkinnot, metsämestari ja metsätalousyrittäjä.

Vuonna 2001 luonnonvara-alan koulutus muuttui kolmevuotiseksi. Uudet tutkintonimikkeet olivat metsäalan perustutkinnossa metsuri tai metsäluonnonhoitaja. Luonto- ja ympäristöalan perustutkinnossa nimike oli luontoyrittäjä. Vuonna 2002 käynnistyvät aikuiskoulutuspalveluina metsäalan sekä luonto- ja ympäristöalan perustutkinnot: riistapainotteinen met-

säluonnonhoitaja ja matkailupainotteinen luontoyrittäjä. Toiminnan runkona olivat peruskoulupohjaiset peruslinjat sekä työelämäpalvelujen koulutus- ja kehittämishankkeet.

Hallinnolliset muutokset jatkuivat vuonna 2004. Pohjois-Savon kaikki toisen asteen ammatilliset oppilaitokset siirrettiin yhden ylläpitäjän alaisuuteen. Toiminta jatkui Savon koulutuskuntayhtymässä nimikkeellä Savon ammatti- ja aikuisopisto, Metsäopetus, Toivala. Vuonna 2008 käynnistettiin metsuri-metsäpalvelujen tuottajan koulutusohjelma metsäalan perustutkinnossa. Se korvasi aikaisemmat metsurin ja metsäluonnonhoitajan koulutusohjelmat. Vuonna 2009 tuli luonto-ohjaajan koulutusohjelma, joka korvasi luontoyrittäjän koulutuksen. Nykyään Toivala on osa Savon Ammattiopistoa. Siellä voi opiskella metsuri-metsäpalveluiden tuottajaksi ja metsäkoneenkuljetajaksi. Ammattiopisto toimii kahdeksalla paikkakunnalla.

Toivalan pihapiiri rakennuksineen on muuttunut perin pohjin. Kaikki rakennukset vanhaa päärakennusta lukuun ottamatta on purettu. Tilalle on rakennettu kaksi uutta rakennusta ja kolmas on rakenteilla.

Alussa mainittujen kirjojen tietoja täydensivät Tauno Partanen, Hannu Seppänen, Riitta Vehanen ja Pekka T. Rajala. Pekka selvitti opettajien laajan joukon ja palautti mieleen koulutuksen vaiheita ja Toivalan erityispiirteitä. Parhaat kiitokset!

Itä-Savon metsäkoulu Varparannalla seuraajineen

Edellä tarkasteltu Toivala ja seuraavaksi esiteltävä Varparanta edustavat metsäosaamisen lisäämiseen lujasti panostavia maakuntia, Pohjois-Savoa ja Itä-Savoa. Siksi molemmissa nähtiin metsänhoitokoulun alueelle perustaminen erityisen tärkeäksi. Into metsäasioihin näkyi maailman ensimmäisen metsämarssin toimeenpanossa vuonna 1950. Marssin tavoitteena oli saada mahdollisimman moni metsänomistaja perheineen töihin omissa metsissään. Koko maahan perustettiin sitä varten innostava, kyliin asti ulottuva organisaatio. Paikallisen tason perusalueita olivat kansakoulupiirit. Sekä paikallisen tason että alueiden väliset kilpailut kuuluivat asiaan.

Heti ensimmäisenä marssipäivänä, 15.6.1950, yli 50 000 osanottajaa teki metsätöitä. Koko maassa tehtiin viidessä päivässä töitä noin 60 000 hehtaarin alalla. Osallistujia oli yhteensä 481 293. Itä-Savosta heistä oli 29 710. Kilpailun tulosmittarina oli osallistujia/metsälö kullakin alueella. Itä-Savo ja Pohjois-Savo kävivät tiukan kilpailun maakuntasarjan voitosta. Itä-Savo otti voiton tuloksella 3,5. Ero kakkosmaakuntaan oli vajaa kymmenesosa pistettä. Kuntien ykkönen oli Siilinjärvi.

Jo 1930-luvulla Itä-Savossa kuten Pohjois-Savossakin heräsi ajatus metsäkoulusta. Metsätalouden merkitys kasvoi 1950-luvulla ja onnistunut metsämarssi antoi lisää pontta koulunkin hankintaan. Itä-Savon koulun alkuvaiheista on kaksi Antero Liimataisen kirjoittamaa historiikkia Itä-Savon metsäopetuksesta. Vuodelta 1986 on *Itä-Savon metsäkoulu 1966–1986* ja vuodelta 1996 *Metsäopetus 30 vuotta ja kalaopetus 10 vuotta*. Ensimmäisessä mainitussa todetaan, että aluksi suunniteltiin kurssikoulutusta Keskusmetsälautakunta Tapion Puupellon taimitarhalle Rantasalmella. Vuonna 1953 neuvoteltiin Salmelan tilasta Säämingissä metsäkoulun paikaksi.

Itä-Savon metsänhoitolautakunta lähti vahvasti ajamaan metsäkoulun perustamista maakuntaan. Tämän johdosta alkoi tiivis vaikuttaminen sekä maakunnan että valtakunnan tason virkamiehiin ja poliitikkoihin. 1960-luvulla päästiin toteutusvaiheeseen. Sijainnin ratkaisi tontin saanti; Säämingin kunta lahjoitti Varpalan tilan Varparannalta koulun tontiksi. Lahjakirjan kanssa samaan aikaan 19.5.1962 tehtiin kaupat viereisen Varpakankaan tilan siirtymisestä kunnalta Itä-Savon metsänhoitolautakunnalle.

Metsänhoitolautakunta otti rakennuttajan riskin, koska rakennustöiden aloittaminen valtion työnä olisi viivästynyt 5–10 vuotta. Rakennustyöt aloitettiin tammi-kuussa 1965 ja koulu valmistui kesäkuussa 1966. Koulu otettiin käyttöön metsäkouluna 1.9.1966. Vihkiäisjuhla oli lokakuun 3. päivänä. Vihkiäispuheen piti silloinen Metsähallituksen pääjohtaja Antero Piha. Hän ihmetteli koulun suurta kokoa. Heti seuraavana päivänä alkoi ensimmäinen metsätalouden perusoppijakso metsänomistajille 107 päivän pituisena ja oppilaita oli 40.

Koulun opetustyö alkoi metsänhoitaja Pekka Pesosen toimiessa johtajana. Opettajina olivat metsäteknikot Pauli Karioja ja Kalervo Laine sekä metsätyönohjat

Alpo Heiskanen ja Erkki Markkanen. Metsäkoulusta muodostui myös maakunnallisen metsällisen kurssi-toiminnan keskus. 1960- ja 1970-lukujen taitteessa oli aikoja, jolloin perusopetusjaksolle oli vähän hakijoita. Niinpä jo vuonna 1971 kurssimuotoisia opetuspäiviä oli 227, kun koulumuotoisia oli 141.

Itä-Savon metsäkoulu oli yksityinen oppilaitos, jonka omisti Itä-Savon metsänhoitolautakunta, vuodesta 1968 alkaen piirimetsälautakunta. Koulutuksen kehittämistä ja ohjaamista varten metsänhoitolautakunta asetti johtokunnan. Toimintaa ja taloutta ohjasivat laki ja asetus metsäoppilaitoksista. Koulutoimi oli Metsähallituksen valvonnan alainen. Tämä koski käytännössä lähinnä koulun taloutta. Metsähallituksen metsäopetuksen osasto vahvisti opetus- ja toimintasuunnitelman sekä tilitykset. Pesosen jälkeen johtajina toimivat metsänhoitaja Juha Ylinen ja hänen jälkeensä vuodesta 1977 alkaen metsänhoitaja Antero Liimatainen.

Oppijakson opetuksesta noin puolet oli harjoitustöitä. Harjoitusmetsinä olivat metsänhoitolautakunnan omien 177 hehtaarin lisäksi 2 650 hehtaarin harjoitusmetsäsopimukset Säämingin kunnan, Kymi Oy:n ja Kaukas Oy:n kanssa. Harjoitustöiden tuotto kattoi pienen osan ylläpitokustannuksista. Pääasiallinen taloudellinen rasisitus muodostui koulun rakentamiseen otettujen lainojen kuoletuksista ja koroista. Valtio avusti rakentamista miljoonalla markalla. Se vastaa noin 1,9 miljoonaa euroa nykyään. Lainaa otettiin noin miljoonaa markkaa. Mittavat pääomamenot olivat omistajalle jatkuva taakka. Koulu luovutettiin valtiolle vuonna 1974.

Metsätyönjohtajien koulutus aloitettiin 19.11.1973. Koululle valmistui uusi oppilasasuntola vuonna 1977. Tämä mahdollisti oppilasmäärän lisäämisen ja metsurikoulutus aloitettiin samana vuonna. Viimeinen metsänomistajille tarkoitettu perusopetusjakso järjestettiin vuonna 1978. Perusteena oli metsäalan koulutusjärjestelmän muuttuminen. Metsänomistajien koulutus järjestettiin lyhyinä kursseina. Siirryttiin tavoiteneuvontaan, jossa koulun yhteistyökumppaneina olivat piirimetsälautakunta ja metsänhoitoyhdistykset. Metsätoimihenkilöiden lisäkoulutus sai tehoa, kun koululle tuli kurssiosastolle johtaja. Näin Varparannasta tuli yksi toimitusoppikoulutuksen toteuttajista. 1970-luvun alussa oli vuotuinen oppilasmäärä jopa 2 500. 1980-luvulla oppilasmäärä oli tuhannen molemmin puolin.

Toimihenkilöiden osuus oli noin 400. Vuoteen 1986 mennessä, 20 vuoden jaksolla metsätalouden perusoppijakson suoritti 427 oppilasta.

Metsä- ja puutalouden koulutuksessa toteutettiin keskiasteen koulu-uudistus vuonna 1984. Varparannalla-kin metsäopintojen pohjaksi tuli perusjakso ja sittemmin yleisjakso. Sen suoritti vuoteen 1986 mennessä 439 oppilasta. Metsureita valmistui 226. Metsätyönjohtajia ja metsätalousteknikoita valmistui yhteensä 226 runsaan kymmenen vuoden aikana.

1980-luvulla metsätalousteknikkokoulutuksen aluksi oppilailla oli neljän viikon puutavaran hakkuukurssi. Tätä seurasi vuoden harjoittelujakso eri työnantajien palveluksessa. Harjoittelun jälkeen alkoi erikoistumisjakso, joka kesti puolitoista vuotta. Tätä seurasi suunnittelu- ja työnjohtotehtäviin perehdyttävä harjoittelu, joka kesti puoli vuotta. Tämän jälkeen oli vielä kahden kuukauden oppilaitosjakso. Näin kolmen vuoden erikoistumisjakso oli suoritettu.

1980-luvulla Varparannalla oli 17 vakituista opettajaa. Heistä oli neljä metsänhoitajia, viisi metsätalouden insinöörejä, kuusi metsätyönopettajia, koneteknikko ja yleisaineiden opettaja. Lisäksi oppilaitoksen palveluksessa oli kaksi päätoimista tuntiopettajaa sekä sivutoiminen tuntiopettaja. Toimistossa työskenteli neljä henkilöä. Ruokataloudesta, kiinteistöistä ja kalustosta huolehti 14 hengen joukko. Metsätyönjohtajien ja metsätalousteknikoiden opettajina toimivat Antero Liimatainen, Matti Tokkola, Leo Mäkiäho, Kalervo Laine, Seppo Poropudas ja Veli-Matti Kotanen, jonka aineena oli metsätalouden suunnittelu.

Metsätalousteknikoiden koulutus Varparannalla lopui vuonna 1986. Vuonna 1988 tuli koulun nimeksi Savonlinnan metsäoppilaitos. 1990-luvulla valtio alkoi luopua ammatillisten oppilaitosten ylläpidosta ja pyrkimyksenä oli myös oppilaitosten koon kasvattaminen. Valtion kalatalousoppilaitoksen Enonkosken sivukoulu yhdistettiin metsäoppilaitokseen vuonna 1993 ja sen nimeksi tuli Savonlinnan metsä- ja kalatalousoppilaitos. Lääninhallituksen johdolla valmisteltiin edelleen valtion oppilaitosten yhdistämistä. Se toteutettiin Savonlinnassa 1994. Metsä- ja kalatalousoppilaitos, kotitalous- ja sosiaaliala sekä terveydenhuoltoalan oppilaitokset yhdistettiin Savonlinnan Ammatilliseksi

Instituutiksi. Varparannasta tuli Metsä- ja kalatalousalan koulutusyksikkö.

Seuraavaksi Savonlinnan Ammatillinen Instituutti kunnallistettiin. Valtioneuvoston päätöksellä Terveydenhuoltoalan yksikkö siirrettiin Savonlinnan kaupungin ylläpitämäksi vuonna 1996. Metsä- ja kalatalousalan koulutusyksikkö ja Kotitalous- ja sosiaalialan koulutusyksikkö siirrettiin Itä-Savon ammattikoulutuksen kuntayhtymän omistukseen vuonna 1997. Metsäalan oppilaitoksen nimeksi tuli Varpala. Virallinen nimi oli Savonlinnan Ammatti-instituutti, Varpala, Metsä- ja kalatalous. Yhtymän kunnat olivat Enonkoski, Kerimäki, Kesälahti, Parikkala, Punkaharju ja Rantasalmi, Savonlinna ja Sulkava. Vuonna 2003 nimi muuttui seuraavan kerran ja Varparannalla toimi Savonlinnan ammattiopisto, luonnonvara- ja ympäristöala, Varpala ja vuodesta 2005 alkaen siitä tuli Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto, luonnonvara- ja ympäristöala,

Varpala. Tässä vaiheessa oppilaitoksen johtajana toimi Raija Pieppo, joka tuli siihen tehtävään vuonna 2001. Häneltä ja Antero Liimataiselta tuli lisätietoja toiminnasta Varparannalla, josta parhaat kiitokset.

Vuosituhanneen vaihteessa Varparannalla jatkui metsureiden ja metsäpalveluiden tuottajien koulutus ja eräkoulutus tuli mukaan ohjelmaan. Metsäkoneenkuljettajien koulutuksesta tuli merkittävä toimiala, joka on sellainen edelleen. Nyt oppilaitoksessa voidaan kouluttaa 12 simulaattorilla ja kalusto on täysin ajan tasalla. Bioenergia-alan koulutus aloitettiin kahden muun oppilaitoksen, Oulun ja Äänekoskella olevan kanssa, yhteistyössä. Sitä johdettiin Varparannalta. Tämä erillisen aiheen koulutus sulautettiin osaksi perustutkintoa. Metsänomistajien koulutus kuuluu edelleen ohjelmaan. Sitä annetaan seitsemässä paikassa, joista Varparanta on yksi. Nykyään metsänomistajat voivat suorittaa kurssit käytyään metsäalan ammattitutkinnon.

Metsätyönjohtaja- ja metsätalousteknikkokoulutuksen MITÄ-MISSÄ-MILLOIN

Kun aloitin metsätyönjohtaja- ja metsätalousteknikkokoulutuksen selostamisen vuoden 2020 Susikossa numero kaksi, en arvannut, kuinka valtava kokonaisuus tästä kehittyi. Tiedossa toki oli, että oppilaitoksia oli tulossa tarkasteluun liki kaksikymmentä.

Kun jo nyt tarkastelee selostussarjaa, tulee mieleen tunnetun tietokirjan nimi. Lukijalle tulee toivottavasti selko, missä ja milloin metsätyönjohtajia ja metsätalousteknikkoita on koulutettu. Tarkastelu on kuivanlainen, paikoin kovin numeropitoinen ja luettelomainen. Näkökulmien puutteesta huolimatta kirjoituksia tulee kaikkiaan viisi ja sivuja on tullut tähän mennessä yli 20. Kirjoitussarjasta puuttuu elävä elämä. Aihetta jatkoon on.

Millaista oli työskentely ja eläminen kouluilla opettajien ja oppilaiden näkökulmasta? Millaista oli koulujen arki ja juhla iloineen ja suruineen? Miten saadulla koulutuksella päästiin alkuun ja edettiin työelämässä? Tässä vain muutama avaus. Keskusvirastoihin on viitattu siellä täällä selostuksissa, mutta niiden rooli on syytä tarkastella erikseen.

Näiden ja edelleen mieleen tulevien asioiden valottaminen luontuisi koulut parhaiden tunteville ihmisille; opettajille ja kouluista valmistuneille sekä hallinnon asiantuntijoille. Valokuvat kun otetaan mukaan, en osaa edes arvailla sivujen määrää. Eikä sillä kannata etukäteen päättää vaivata.

Metsätyönjohtajien ja metsätalousteknikkoiden koulutus oli merkittävä asia metsätalouden kehittämisessä. Siinä on ainekset omaan historiaansa, vaikka se kesti omana kokonaisuutenaan kolmisenkymmentä vuotta. Se oli osa laajaa metsäalan koulutusta, joka alkoi maassamme vuonna 1862. Ensi vuonna tulee 160 vuotta täyteen ja työ jatkuu.

Antti Koskimäki

Tuntemattoman taiteilijan jäljillä

Justus Montell – biologi, metsänhoitaja ja taidemaalari

Justus Elias Montell (1869–1954) syntyi Ahvenanmaalla Getassa, Bolstaholmin kartanossa. Kirjoitettuaan ylioppilaaksi vuonna 1890 Montell opiskeli kolme vuotta luonnontieteitä Helsingin yliopistossa. Hän päätti kuitenkin antautua taidemaalariksi. Hän opiskeli taidetta Helsingissä ja Tukholmassa. Lisää oppia hän haki Münchenistä vuosina 1895–1897 sekä Italiasta vuonna 1897. Palattuaan Suomeen nuori maalari osallistui useihin Suomen taiteilijaseuran näyttelyihin. Montellin tuotantoon palataan tuonnempana.

Menestys taiteilijana ei vastannut Justuksen odotuksia. Hänelle suositeltiin metsänhoitajan uraa; sillä saisi vakinaisen toimeentulon ja siinä voisi yhdistää harrastukset virkauraan. Kerrotaan, että sukulaiset pai-

nostivat ja ystävät ilmoittivat Justuksen Evon opistoon ja ystävät myös valvoivat, että hän nousi Hämeenlinnaan menevään junaan. Justus valmistui metsänhoitajaksi kahden vuoden kuluttua, vuonna 1902. Justus Montellin elämää ja toimintaa selostaa Matti Leikola kirjassa *Metsästä ja metsän reunasta – Metsänhoitajaperinnettä*. Kirja on vuodelta 1997 ja se on Suomen Metsänhoitajaliiton julkaisema ja Arvi A. Koiviston toimittama.

Valmistumisen jälkeen Montell toimi Muonion hoitoalueessa metsäpäälyismiehenä. Enontekiön hoitoalueessa hän oli metsänhoitajana vuodet 1907–1913 ja Muonion hoitoalueessa aluemetsänhoitajana vuoteen 1930, jolloin hän jätti sen tehtävän.

Vuosina 1900–1902 Evolla opiskelleita metsäylioppilaita Evon metsäopiston pihalla Lammilla. Kuvassa Torsten Rosenbröijer, Justus Montell, Arthur Sonny, Gunnar Hirn, Albin Torckell, Kaarle Ikonen, Knut Herpman, Ernst Lilius, Karl Cajanus ja Atri Arimo (Sandström). Kurssilla oli yhteensä 21 oppilasta. Kuva: Lusto, Evon kokoelma, Metsäkirjasto.

Luonnontuntija, luonnontutkija

Länsi-Lapissa Montell antautui täysin luonnontieteelle. Hän julkaisi 72 teosta Lapin kasvillisuudesta ja eläimistöstä, muun muassa yli 260-sivuisen tutkimuksen Muonion seudun linnustosta. Hän keräsi Pohjoismaiden suurimman kasvikokoelman, yli 25 000 kasvia. Montell vaikutti ratkaisevasti Pallastunturin kansallispuiston ja Mallatunturin luonnonpuiston perustamiseen.

Hän lahjoitti vuonna 1930 kokoelmansa Åbo Akademiille ja siirtyi 60-vuotiaana Åbo Akademin palvelukseen intendentiksi kokoelmien hoitajaksi. Tunnustuksena laajasta tieteellisestä työstä Åbo Akademi myönsi Montellille kunniatohtorin arvon vuonna 1947. Hänellä oli lukuisia tieteellisten yhteisöjen jäsenyyksiä useissa maissa. Luonnontieteellisiä tutkimusmatkoja hän teki vuosikymmenten mittaan Laatokan Karjalaan, Baijeriin, Itävallan Alpeille, Kuusamoon, Kuolan niemimaalle, Kilpisjärvelle ja Petsamoon. Metsäosastamistaan hän täydensi Saksassa, Itävallassa, Sveitsissä, Ruotsissa ja Norjassa.

Montellin arkea Muoniossa

Aarne Erkki Järvinen (1891–1963) toimi metsänhoitajaksi valmistuttuaan Muonion hoitoalueessa Justus Montellin alaisena. Hänen kokemansa ja kertomansa perusteella saadaan kuvaa Montellin laajasta ja värikästäkin, aluemetsänhoitajan elämiseen kudotusta luonnontutkimuksesta. Siitä on välähdyksiä Petteri Holman ja Risto Pyykön kirjoittamassa elämäkerrassa vuodelta 2006, *Kairanviemä, Kirjailija A. E. Järvisen elämä*. Omakohtaisemmin Montelliin paneutuu Järvinen itse novellikokoelmassaan *Viimeisellä vedenjakajalla* vuodelta 1962 novellissa Elämäntehtävä. Tässä kuvauksessa paikat ja ihmiset ovat eri nimillä kuin esikuvansa.

A. E. Järvinen valmistui metsänhoitajaksi vuonna 1915. Hänen määrättiin avustamaan Takamaan hoitoalueessa (Muonion hoitoalue), jossa piti tehdä suuria leimauksia. Hän meni sinne parhaansa mukaan kiirehtien, kun määräys sitä edellytti. Meno kievarikyydeillä oli hidasta, mikä teki Järvisen levottomaksi. Hän varautui moitteisiin. Niitä ei tullut ja Järviselle selvisi heti, miksi.

Järvinen meni aluemetsänhoitajan, novellissa nimellä Jorki, virka-asunnolle. Jorki taas tuli nimestä Georg, alun perin ruotsinkielinen kun oli. Järvinen tapasi taloudenhoitaja Milda Niskalan, novellissa Uuvan, joka sanoi hosmestarin olevan särmin, väliseinän takana. Se taas oli Montellin valtakunta luonnontieteelliselle työlle, jota hän Uulan kertoman mukaan saattoi tehdä siellä parikin viikkoa yhtä mittaa – särmin takana nukkuenkin. Niin meni pari viikkoa nytkin ja Järvinen kulutti aikaa parhaansa mukaan Muoniossa.

Aikanaan lähdettiin leimaukselle, työvälineet olivat ainakin Järvisellä repussaan, mutta ei suinkaan Metsähallituksen isoja leimikoita merkitsemään, vaan 'armopuita' paikalliselle asukkaalle, Nante Sotkalle, jota nimeä novellissa käytettiin. Neljänä päivänä piti etsiä kolmisin erikoista hyönteistä, joka silloin tällöin näyttäytyi. Tämän hyönteisen ”erotti helposti kaikista muista, se kun lennossa on hehkuvan hiilen näköinen, hiukan tavallista kärpystä isompi”. Järvinen näki tämän kerran ja hälytti Jorkin eli Montellin haaveineen, mutta hyönteinen häipyi. Leimikko jäi tällä kertaa tekemättä. Nante Sotka oli Pallasjärven kruununtilaa 1900-luvun vaihteessa asuttanut Anton Möykkynen.

Montell asui yksissä taloudenhoitajansa Milda Niskalan kanssa. Milda oli kotoisin Ylimuoniosta. Hän jäi Muonioon, kun Justus muutti Turkuun vuonna 1930. Kun Justus liikkui Lapissa myöhemminkin, hän tukeutui Muoniossa olevaan Mildan taloon. Heillä oli kaksi lasta, Björn Odo Justus Montell (1914–2000) ja Saga Linnea Montell (1917–1993). Montell otti lapset virallisesti omikseen. He kävivät koulunsa Tammisaaressa. Odo toimi pankkivirkailijana ja Saga sairaanhoitajana.

A. E. Järvinen oli tunnustettu taidemaalari. Vielä arvostetumpi hänestä kehittyi kirjailijana. Nämä vaiheet ja saavutukset selostetaan *Kairanviemässä* perusteellisesti.

Justus Montellin tauluja – missä?

Siihen nähden, että Montell on erikseen opiskellut taidemaalausta ja hänen töitään on ollut julkisesti esillä, niitä ei juurikaan ole tiedossa. Tässä oleva kuva on ainoasta työstä, joka löytyi. Taulun löytäminen oli tulosta monivaiheisesta etsinnästä ja onnestakin. Parhaat kiitokset kaikille etsintäketjuun osallistuneille. Tulkoot tässä kaikki nimeltä mainiten, sellainen seikkailu Mon-

Justus Montellin lapinpöllöjä esittävä maalaus 1900-luvun alusta Reima Juopperin kuvaamana.

Lapinpöllöjä kuvaavan taulun kääntöpuolella olevat merkinnät. Kuvat: Merja Hietala.

tellin jäljillä se oli. Lähtökohtana olivat Lapin tuntijat, metsänhoitaja Jukka Ylimartimo ja hänen vaimonsa, dosentti Sisko Ylimartimo. Heillä ei ollut havaintoja tauluista, mutta neuvo eteenpäin tuli. Niinpä seuraavana otti kantaa Lapin yliopiston taidehistorian professori Tuija Hautala-Hirvioja. Tauluja ei ollut hänelläkään tiedossa, mutta hän on nähnyt yhden (!). Neuvoksi tuli ottaa yhteyttä Kemlin taidemuseoon.

Nyt päästiin jo yhden taulun jäljille. Kemlin taidemuseossa ei ole yhtään Montellin maalausta, totesi intendentti, vt. museotoimenjohtaja Tanja Kavasvuo, mutta siellä on näyttelymestari Reima Juopperin Muonion yläkoulussa vuonna 2018 ottama valokuva Julius Montellin taulusta, jossa on kuvattuna lapinpöllöjä. Soitto Muonion kuntaan vei suoraan taulun tuntumaan. Asian kuuntelivat toimistos sihteeri Maija-Riitta Nikkonen Muonion yhtenäiskoululla ja kunnan taloussihteeri Merja Hietala. ”Täällähän se taulu on”, kuului vas-

taus ja tietoa taulusta tuli. Taulun lahjoittivat Muonion peruskoulun yläasteelle Julius Montellin lapset Odo ja Saga vuonna 1980. Hietala otti valokuvat taulun kääntöpuolelta, jossa ovat tiedot taulusta. Taulu on kookas: leveys on 2,15 metriä ja korkeus 1,37 metriä.

Näin voimme tarkastella edes yhtä Justus Montellin taulua. Tuotannon määrä ei ole tiedossa, mutta vuosien mittaan hän on ehtinyt maalata, vaikka hänellä oli sekä virka että runsaasti muita mielenkiinnon kohteita. Lapin sota on varmasti vaikuttanut jäljelle jääneiden maalausten vähäisyyteen. Likimain koko Lappi poltettiin syksyllä 1944. Siinä tuhoutui aineellinen kulttuuri rakennusten mukana. Tuskin tämä Muoniossa oleva taulu sentään on ainoita hänen tallessa olevia maalauksiaan. Ottakaapa tauluista mahdollisesti tiedävät yhteyttä Metsähistorian seuraan, olkaa hyvät.

Antti Koskimäki

Tuulisaha Sipoon Kaunissaaressa 1728–1743

Ensimmäiset vesivoimalla toimivat sahat tiedetään perustetun Suomeen 1500-luvun alkupuoliskolla. 1600-luvun lopulla sahoja oli jo noin 150, valtaosin rannikkoalueilla. Kun tuolloisessa sahauksen mahtimaassa Hollannissa kehitettiin ohutteräinen sahaustekniikka, sahaus tehostui olennaisesti ja sahatavaran laatu parani. Ensimmäiset ohutteräiset vesisahat perustettiin Suomeen 1700-luvun alussa. Suomen ensimmäinen tuulivoimalla toimiva hienoteräinen saha perustettiin Sipoon Kaunissaareen (Fagerö) vuonna 1728. Saha ei kovin pitkään menestynyt – eivätkä tuulisahat muutenkaan Suomessa yleistyneet – mutta sahan tarina oli vaiherikas.

Tavoitteena teollisuuskeskus

Sahan perustamisen puuhamies oli kapteeni ja kartanonomistaja Magnus Otto Nordenberg (1705–1756). Sipoossa syntynyt Nordenberg muutti viisivuotiaana perheensä mukana Ruotsiin Suomessa puhjennutta ruttoa pakoon. Hän opiskeli myöhemmin Uppsalan yliopistossa ja pääsi ruotsalaisen kauppaneuvos Erland von Caméenin rahoituksella opintomatkalle Keski-Eurooppaan vuosina 1725–1728. Matkasta tuli ratkaiseva innoittaja hänen yritystoiminnalleen.

Kaunissaari kuvattuna pohjoisesta Sipoonselän yli. Saari on noin 2 km pitkä ja enimmillään 800 m leveä. Saaresta on matkaa 10 km Sipoon rannikolle ja 20 km Helsinkiin. Saha sijaitsi saaren itäosassa, mutta siitä ei ole kaivauksissa löydetty enää mitään jäänteitä. Saari on nykyään Helsingin kaupungin omistama ulkoilualue. Kuva: Jarmo Hämäläinen (5/2021).

Nordenberg sai kantavat ideansa Hollannin Zaandamista, joka sijaitsee Amsterdamin kupeessa. Hän päätti perustaa Kaunissaareen peräti 33 tehtaan ”manufaktuurikeskittymän” Zaandamin mallin mukaan. Varsin ilmapölyssä suunnitelmassa kaavailtiin monenlaisia tehtaita ja luettelosta saa mukavan silmäyksen ajan hyödykkeisiin:

- kaksi sahaa
- tiilitehdas ja kattotiilitehdas
- kalkkiuuni
- mylly jauhoja jauhaamaan
- öljymylly
- parkkitechdas suutareita varten
- mylly alabasterin sahaamiseen ja kiillottamiseen
- värijauhaamo
- sementin jauhaamo
- sinapin jauhaamo
- tupakkatehdas
- ruutitehdas
- tärkkelystehdas
- tehdas mustalle saippualle, jota tehdään hylkeen- tai valaanrasvasta
- raffinointilaitos valkoisen sokerin valmistamiseen
- hartsitehdas
- rikkitehdas,
- köysitehdas
- mustetehdas
- hattutehdas joka käyttää jäniksen- ja kaninkarvaa
- kimröökitehdas, joka käyttää raaka-aineenaan tuohea
- kahden kattilan suolitehdas
- tuhkauni
- hylkeenrasvan jalostamo
- rautamasuuni
- telakka
- rautatyöpaja
- nahkatehdas
- kirjapaino
- puuvillan ja hampun käsittelylaitos purjekankaan valmistusta varten sekä
- palttinanvalkaisutehdas.

Kaunissaari ostettiin rakennuspaikaksi vuonna 1726 – perimätiedon mukaan yhden hevosen hintaan. Ajatuksena oli, että saari rakennettaisiin ruutukaavaan ja kanavoitaisiin. Tehtaat sijoitettaisiin kanavien ja niiden viereen rakennettavien teiden varrelle ja laivat ajet-

taisiin sisään saareen. Suunnitelma kaikkienensa kuulostaa varsin utopistiselta, mutta yltyöpäiset kaavailut eivät olleet erityisen vieraita ns. hyödyn aikakaudella, johon kuului voimakas optimismi ja edistysusko.

On esitetty, että sahan – ja ehkäpä koko teollisuuskeskuksen – perustamisen yhtenä vaikuttimena oli sisäpiirin tieto tulevasta Etelä-Suomen linnoitustöistä. Nordenbergin veljekset – kolmas veli Anders Johan mukaan lukien – olivat näet varsinaiselta ammatiltaan linnoitusupseereja. Suomenlinnan rakentaminen lähi-seudulle aloitettiinkin vuonna 1748, mutta Kaunissaaresta teollisuustoiminta ehti päättyä ennen sitä.

Huimasta suunnitelmasta toteutui vain saha. Otto Nordenberg toimitti sahan piirustukset ja keskeiset laitteet Zaandamista ja rakentaminen alkoi syksyllä 1726. Sahan rakentamisen toimeenpanijana Suomessa oli hänen veljensä Carl Fredrik Nordenberg (1702–1779) ja mesenaattina em. von Caméen. Saha valmistui 1728 ja siinä oli kaksi raamia ja 10–12 terää. Käyttövoiman tuottajaksi rakennettiin tuulimylly. Kaunissaaren Saha sai toiveikkaan nimen ”Lyckan”, mistä ei ollut enteeksi. Monenlaista epäonnetta ja vastuksia sattui sahan taipaleelle.

Pian sahan käynnistymisen jälkeen, marraskuussa 1729 rahoittaja Caméen kuoli. Hän jätti jälkeensä konkursipesän ja Kaunissaaren saha siirtyi velkojille. Tuossa vaiheessa suunnitelmat teollisuuskeskuksesta haudattiin. Vuonna 1734 sahan omistajaksi tuli kamariherra Sven Cederström Tukholmasta ja hän palkkasi sahan isännöitsijäksi Helsingin tullitarkastaja Olof Bidenius Renhornin. Otto Magnus Nordenberg irtautui noihin aikoihin sahan toiminnasta (hän tuli muuten myöhemmin tunnetuksi mm. yrityksistään valmistaa kultaa). Carl Fredrik jatkoi omistajien edustajana Kaunissaaresta koko 1930-luvun. Hänellä oli alasta muutenkin laajaa kokemusta, koska oli perustanut 1725 vesisahan omistamaansa Mäntsälän Alikartanoon ja oli osallisena myös Pukkilan Naarkosken sahassa. Carl Fredrik Nordenberg aateloitiin vuonna 1751 nimellä Nordenskiöld.

Vientilankkujen sahaus käyntiin

Sahan pystytykseen ja toiminnan johtoon palkattiin hollantilainen sahamestari. Sahaaminen aloitettiin tammikuussa 1729 ja päätuotteena olivat järeät lankut. Ne olivat 5,35–7,42 metrin mittaisia ja kahden tuuman

vahvuisia. Alkuvuosina sahan tuotanto oli 200–300 tolttia eli 2400–3600 lankkua vuodessa. Enimmillään vuosituotanto nousi 400–500 tolttiin, mikä vastaa noin 200–250 kuutiometriä sahatavaraa. Tuotantomäärän on arvioitu olleen keskimääräistä Uudenmaan sahojen tasoa. Sahatavara laivattiin suoraan Kaunissaaresta tai Sipoon Eriksnäsistä lähinnä Tukholmaan, mutta myös Englantiin ja Hollantiin.

Laajan Sipooninselän ja avomeren rajalla sijaitseva Kaunissaari oli sahalle haastava paikka. Tuulivoimaa oli usein liikaakin tarjolla. Esimerkiksi vuonna 1733 syysmyrskyt runtelivat kahteen otteeseen sahan rakennuksia pahasti ja veivät niin tukit kuin lankutkin mennessään.

Sipoon talonpojat vastasivat tukkien hankinnasta, ja ne hakattiin enimmäkseen Paippisten ja Martinkylän metsistä. Kylien kaikki tilat osallistuivat hankintaan ja työt jaettiin manttaalien suhteessa. Tukit vedettiin hevosilla Sipoonjoen varteen, uitettiin sitä pitkin jokisuuhun ja siitä lauttoina Kaunissaareen. Puun hankinnassa sekä sahatavaran käsittelyssä ja kuljetuksissa riitti runsaasti töitä talonpoikien lisäksi myös tilattomalle väelle. Itse sahalla sen sijaan oli vähän väkeä töissä, mestarin lisäksi vain puolenkymmentä henkilöä.

Metsien riittävydestä kannettiin tuolloinkin kovasti huolta ja hakkuuoikeuksista kinasteltiin. Tukkeja kun tarvitsivat muutkin seudun sahat sekä Helsingin palkkikauppiaat. Valtio sääteli sahojen perustamista ja metsien hakkuuoikeuksia vuonna 1734 annetun metsäasetuksen mukaisesti. Kaunissaaren sahan hakkuuoikeuksia varten pidettiin maaherran johtamat metsäkatselmukset vuosina 1736 ja 1738.

Ensimmäisen katselmuksen perusteella saha sai luvan hakkauttaa Martinkylästä 300 puuta ja Paippisista 800 puuta vuodessa. 1100 puusta arvioitiin saatavan 1500 tukkia ja sen mahdollistavan 266 toltin vuosituotannon. Sahan omistajat yrittivät tarmokkaasti saada molemmissa katselmuksissa lisää puuta muista kylistä, mutta lupia ei myönnetty. Esimerkiksi Hindsbyn metsien katselmusmiehet totesivat olevan enimmäkseen ”vuoria, soita ja jorpakkoa” eli hankalasti korjattavissa ja tukkipuita arvioitiin ylipäättään olevan vähänlaisesti. Ilmeisesti lupia kuitenkin – vallitsevan tavan mukaan – ylitettiin, koska sahan tuotanto oli parhaimmillaan noin kaksinkertainen em. lukuun verrattuna.

Kiistoja ja säätelyä

Kaunissaaren saha oli koko olemassaolonsa ajan hankauksissa Helsingin kaupungin (kauppaporvareiden) kanssa. Syitä oli monia. Yksi oli se, että Helsingin tärkein ja vientitulojen lähde oli palkkikauppa Hollantiin. Nelikulmaiset palkit veistettiin kokonaisista tukeista kirveellä ja sahattiin laudoiksi ja lankuiksi kohdemaassa. Porvarit ostivat palkit seudun talonpojilta ja hoitivat viennin. Kaunissaaren lankkusaha oli palkkikaupalle paha kilpailija. Viranomaiset kuitenkin kannattivat – kauppiaiden pontevasta lobbauksesta huolimatta – sahausta. Valtiovalta arvosti merkantilismin hengen mukaisesti sahausta, koska sillä tavoin tukista saatiin veistämistä enemmän puutavaraa, joka kaiken lisäksi oli pidemmälle jalostettua ja arvokkaampaa. Monivaiheisen prosessin jälkeen Helsingin palkkikauppa kiellettiin kokonaan.

Toisena kiistan aiheena oli se, että kaikki sahatavaran vientilaivaukset olisi kuulunut tehdä ulkomaankaupan oikeudet omaavan tapulikaupungin, tässä tapauksessa Helsingin kautta ja sen mukaisin korvauksin. Vain aatelisilla oli laivausoikeudet omista satamistaan. Sahan omistajat kuitenkin tulkitsivat säädöksiä omaksi edukseen ja lankut laivattiin suoraan Sipoosta. Tapulikaupungin ohittava kauppatapa oli tuolloin pikemminkin sääntö kuin poikkeus muillakin Helsingin seudun sahoilla.

Lisäharmia Helsingin kauppiaille aiheutti Kaunissaaren sahureiden tapa maksaa talonpojille ja muulle työväelle puusta ja työstä rahan lisäksi tavaralla. Tavarakauppa kun oli perinteisesti ollut heidän yksinoikeutensa ja uhkasi nyt näivettyä. Kauppiaat valittivat asiasta uutterasti esivallalle, koska pelkäsivät, että käytäntö leviäisi myös muille sahoille. Yhtenä eripurana olivat myös edellä käsiteltyt hakkuuoikeudet, joita palkkienkin tekoon tietysti tarvittiin.

Kaunissaaren sahaajat ajoivat ahkerasti omaa asiaansa ja hakivat vuonna 1731 kuninkaalta erioikeuksia mm. sahatavaran suoraan vientiin, tavaroiden tuontiin ja niiden käyttöön vaihdon välineenä sekä eräitä tullivapauksia. Helsinki ja muutkin tapulikaupungit vastustivat erivapauksia ankarasti, koska pelkäsivät niiden kauaskantoisia taloudellisia seurauksia. Pitkällisen käsittelyn jälkeen – vasta vuonna 1739 – saatiin

kuninkaan päätös, joka kielsi sahojen suoran viennin aatelittomilta omistajilta ja määräsi sahat korvaamaan tukit ja rahdinajon talonpojille selvällä rahalla.

Kaunissaaren sahauksen kilpailukyky ja kannattavuus heikkenivät päätöksen seurauksena ratkaisevasti, mikä tarkoitti lopun alkua sahalle. Varmemmaksi vakuudeksi venäläiset tuhosivat pikkuvihan aikaan (1743) tuulimyllyn, sahan ja asuinrakennukset perustuksiaan myöten. Tuhotyö tehtiin kaikesta päätellen huolella. Vuonna 2016 Museovirasto etsi kaivauksin sahan jään- teitä eikä löytänyt niistä enää merkkiäkään. Myös aika, luonnonvoimat ja maankäyttö olivat tietenkin ehtineet tehdä tehtävänsä.

Jarmo Hämäläinen

Lähteet:

- Koivisto, Satu. 2016. Sipoo Kaunissaari. Arkeologinen tarkkuusinventointi sekä kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvityksen täydentäminen. Inventointi- raportti. Museoviraston arkeologiset kenttäpalvelut.
- Kuisma, Markku. 1993. Metsäteollisuuden maa. Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620–1920.
- Mutka, Minna. 2015. Fagerön saha ja sen lähiympäristö – uudenlaisen teollisuuslaitoksen sopeutuminen ympäristöönsä 1700-luvun alkupuoliskolla. Pro Gradu -tutkielma.
- Pakkanen, Esko & Leikola, Matti. 2011. Tervaa, lautaa ja paperia. Suomen metsien käytön historiaa. Kolmas nide.
- Rantanen, Arja & Kuvaja, Christer. 1994. Sipoon pitäjän historia vuoteen 1868. II osa.
- Vuolle-Selki, Tuula. 2021. Tuulivoimalla toimiva saha valmistui vuonna 1729. Artikkel. Sipoon Sanomat.

Metsät ja tulevaisuus

Lusto – Suomen Metsämuseo, Metsähistorian Seura ja Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitos järjestävät **tutkijaseminaarin metsistä ja tulevaisuudesta Jyväskylässä 19.11.2021** (Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos), vaihtoehtoisesti verkkoseminaarina koronatilanteen mukaan.

Tulevaisuus on aina läsnä ihmisen metsään liittyvässä toiminnassa ja päätöksissä, sillä ne vaikuttavat metsiin pitkäkestoisesti. Ne vaikuttavat metsiin myös ihmisen mittapuulla ylisukupolisesti, sillä metsän kiertoaika on ihmisyksilön elinkaarta pidempi. Se, millaisiin metsiin tällä hetkellä luomme suhteita, on pitkälti kiinni siitä, millaisia ovat olleet menneisyyden metsäsuhteet ja miten metsiä on aiemmin käytetty. Tämän päivän metsäsuhteet ja metsien käyttö tässä hetkessä vaikuttavat puolestaan siihen, millaisiin metsiin tulevat sukupolvet luovat suhteitaan.

Tämän päivän yhteiskunnallisessa keskustelussa metsiin liittyvä tulevaisuus on läsnä ennennäkemättömällä tavalla. Globaalit ympäristöongelmat, kuten ilmastonmuutos, monimuotoisuuden väheneminen ja lajien kuudes sukupuuttoaalto, pakottavat ihmisen ajattelemaan tulevaisuutta. Millaiset metsät ja millaista metsäkulttuuria haluamme tuleville sukupolville jättää: mikä on metsiin liittyvä tulevaisuusperintömme? Voimmeko ymmärtää jotakin olennaista menneisyydestä rakentaaksemme kestävää tulevaisuutta? Löydämmekö aivan uusia tapoja elää suhteessa metsäluontoon? Voimmeko huomioida metsään liittyvässä toiminnassamme paremmin ei-inhimillisen? Millainen on metsien, metsäsuhteiden ja metsien käytön tulevaisuus? Millaisia ovat tulevaisuuden metsien käyttäjät? Millaista metsähistoriaa tulevaisuudessa kirjoitetaan meidän ajastamme?

Tervetuloa kuuntelemaan esitelmää ja keskustelemaan teemasta. Tarkempi ohjelma julkaistaan loka-kuussa Luston, Metsähistorian Seuran sekä Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksen [www-sivuilla](http://www.sivuilla).

Heikki Roiko-Jokela

Retkeily Satakuntaan 1.-2.10.2021

Metsähistorian Seuran retkeily vuonna 2021 suuntautuu Satakuntaan. Matkalla perehdytään alueen metsätalouteen, keskeisten yhtiöiden toimintaan sekä voimantuotantoon Olkiluodossa. Arkkitehtuuria kuuluu ohjelmaan. Satakunnan metsätaloutta esittelee matkan varrella metsänhoitaja Tapio Nummi.

Retkeily toteutetaan vuoden 2020 retkeilyn ohjelmalla korona huomioon ottaen. Teollisuuden Voima ratkaisee syksyn vierailujen vastaanottamisen syyskuussa, jolloin saadaan tieto mahdollisuudesta vierailla Olkiluodossa. Siksi pyydämme seuraamaan seuran kotisivuja, josta näkee tilanteet. Alla oleva ohjelma on laadittu sen mukaan, että koronan toivottava väistyminen mahdollistaa kaiken suunnitellun.

Ohjelma

Perjantai 1.10.2021

- Kello 8.30 alkaen Kokoontuminen Porissa Aittaluodon tehdasalueen pysäköintipaikalle, alue on Rosenlewin museon lähistöllä Kuninkaanlahdenkadun varrella, omat autot jätetään tähän.
- Kello 8.45 Lähtö Sundell – Ruosniemen Linja-auto Oy:n bussilla
- Kello 8.50 Pysähdys tarvittaessa Porin Matkakeskuksella, josta voi liittyä joukkoon
- Kello 10.00 Teollisuuden Voima Oy:n Olkiluodon laitokset:
- Henkilötietojen tarkistus, tulokahvit
 - Yhtiön esittely, käynti maanalaisessa voimalaitosjäteluolassa, VLJ-luola, jossa tutustuminen siellä olevaan ONKALO®-näyttelyyn
 - Tutustuminen Sähköä uraanista -tiedenäyttelyyn
- Kello 13.30 Lähtö Vuojoen kartanoon, johon saavutaan noin kello 14.00
Lounas Ravintola Wujoessa

Kartanon esittely. Tämä on alueen ja maamme metsähistorian kannalta merkittävä paikka. Kartanosta muodostettiin 1910-luvulla osakeyhtiö Vuojoki Gods Ab, jonka pääomistajia olivat Rauman tehtaiden tulevat perustajat, veljekset K. A. ja H. G. Paloheimo sekä liikemies N. Toivonen. Erinäisten vaiheiden jälkeen sai alkunsa Rauma-Repolan Rauman tehtaas. Paloheimojen toimintaa valottaa Ritva M. Koskimäki.

Siirtyminen Noormarkkuun, jossa meidät ottaa vastaan A. Ahlström Oy:n metsäpäällikkö Timo Viinamäki

Kello 17.00 Noormarkun Ruukki, majoittuminen
Kello 18.00 Opastettu tutustuminen Ahlström Voyage -näyttelyyn
Kello 20.00 Illallinen klubilla, yhdessäoloa

Lauantai 2.10.2021

Kello 8.00 Aamiainen Noormarkun Klubilla
Kello 9.00 Tutustuminen Alvar Aallon suunnittelemaan Villa Maireaan sekä Makkarakosken sahamuseoon, kahtena ryhmänä, välillä kohdetta vaihtaen
Kello 11.30 Huoneiden luovutus sekä lounas Klubilla
Kello 12.30 Lähtö Poriin
Kello 13.00 Rosenlew-museo
Opastettu tutustuminen

Museo on viimeinen kohteemme, jossa retkeily päätetään arviolta kello 15.00. Autot ovat lähistöllä olevalla pysäköintialueella.

Retkeily toteutetaan, mikäli koronatilanne sen sallii. Seura pitää jäsenet ajan tasalla tilanteesta.

Aikataulua tarkennetaan tarvittaessa. Retkeilyn hinta on 270 euroa jäseniltä ja 300 euroa ei-jäseniltä. Yhden hengen huoneesta 50 euron lisämaksu. Maksu sisältää kaiken ohjelmaan sisältyvän.

Ilmoittautumiset Antti Koskimäelle, jolta myös lisätiedot, [koskix\(at\)hotmail.com](mailto:koskix(at)hotmail.com)

Viimeinen ilmoittautumispäivä tarkennetaan myöhemmin ja tiedotetaan kotisivuilla. Jo nyt voi ilmoittautua, olkaapa hyvät.

Ruoka-ainerajoitteet pyydetään ilmoittamaan. Teollisuuden Voima edellyttää vierailijoilta henkilötunnuksia etukäteen, joten se pyydetään ilmoittamaan. Samasta syystä pitää ottaa mukaan ajokortti, passi, henkilökortti tai kuvallinen Kela-kortti.

Metsähistorian Seura retkeili Satakunnassa edellisen kerran vuonna 2001. Retkeilyn ohjelma löytyy Susikosta 2/2001 ja selostus on Susikossa 3/2001. Nämä, kuten kaikki muutkin Susikot, ovat luettavissa seuran kotisivuilla.

